

ըմբռնումեն թղթածի ուրիշ մէկ կերպարան-
քը չունին՝ սա բառերուն այնքան անյող-
ջողզ, այնքան վճռական յայտարարու-
թիւնները. — «Եւ զխորհուրդն զոր խոր-
հին՝ խափանէ Տէր... քանզի յերկրւոյն անբն
մեք ոչ երկիցումք եւ ոչ խռովիցումք, զի Աւ-
սուած ընդ մեզ է... եւ որ բնակեալդ եմ
ի խաւարի եւ ի սուներս մահու, լոյս ծա-
գեսցի առ ձեզ...»։ Մանաւանդ որ դարե-
րու փորձառութիւնը սորվեցուցած էր թէ
հայրենիքներու ճակատագիրը երաշխաւոր-
ուած է Է պատերազմի դաշտերուն հան-
ուած բանակներու քանակով։ Այլապէս,
մենք վաղուց զրկուած պիտի ըլլայինք՝
պատմութեան մէջ և երկրի երեսին, հայ-
րենիք մը ունենալու իրաւունքէն ու հպար-
տութենէն։ Մինչդեռ, ափ մը քաջեր են
Ե. դարու վերջին քառորդի զահալիսում-
ներէն իրենց հայրենիքին ազատագրումը
իրագործող։ Արի հողինքէն նոյն ափ մը
քաջերուն խիզախումն էր Արեան Արքա-
ները հիասթափութեան եւ զիջումներու
հարկագրող։ Ու անոնցմով էր որ ունեցանք
արդար շքեղութիւնը Վահան Մամիկոնեանի
մը մարզպանութեան, իշխանապետութեան։
Ու ասոնց տիպարով մտրող շարանը զի-
րենք կանխող և իրենց յաջորդ դարերու
հայ քաջերուն, հայ արիւններուն ու սուր-
բերուն։

Նման հողեփնտակի մը հեղուքն է Շը-
նահեա մեզ Տէրը, Սեւանայ գեղանի սա-
րերու լանջերէն։ Եւ նման դիւցազնութիւն-
ներու կը պատրաստեն կարծես, փոթորկուն
եղևէշները տեսակ մը նախերգանք կազմող
երեք այս բառերէն վերջինին։ Ի՞նչ կեն-
դանութիւն գգացումի, Տէրը կանչելու,
զայն հրեղէն սիւնի մը պէս իր հողիի գաշ-
տերուն վերեւ անամպ կախելու ըզձանքին
մէջ։ Ոխախումի ի՞նչ հզօր եռանդ։ Փոթո-
րիկներ յարուցանելու ի՞նչ արի պատրաս-
տակամութիւն, առանց ունէ մէկ շեշտի
նուաղման, ընկրկումի։

Ու կը թաւալի երգը, յառաջլռողաց
կոհակուսներով, շեշտաւոր, ռազմական,
մինչեւ որ խաղաղութեան իշխանին, յա-
ւիտեններու Աստուծոյն անունով իր լի-
ութեան յանգի յաղթերգը։ Այդ լիութիւնը
փառքն է նոյն զօրութեան, այսինքն Հօր.
անոր իմաստութիւնը արտաբայող Բանին,
կարգաւոր ու կարգաւորող Ուժին, այսինքն

ԿՐԹԵԱՊԼԱՏՄԵԿԵՆ

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ ՅԱԿՈԲՈՍԵՐԸ

(Երբեմնափութիւն և վեր 1944 Յիսիկ, էջ 185)

5. — Յակոբոսի Եկարագիրը. — Յակո-
բոսին տրուած Արքայ մակդիրը յատկօրէն
կը բնորոշէ անոր նկարագրին ամենէն ցոյ-
տուն գիծը։ Ան միւսնոյն ատեն ազօթա-
նուէր և ճշնադգետաց կեանք մը ունէր ինչ-
պէս պատմած է Հեգեսիպպոս (շ. 160 թ.),
և որմէ առած է Եւսեբիոս. և... Այլ ճշ-
գրատգոյնս վասն նորա Հեգեսիպպոս՝ որ
մօտ ի մամանակս Առաքելոց եկաց, ի հին-
գերորդ գիրս յիշատակարանաց իւրոց պատ-
մէ բանիւքս. Ընկալաւ զտեսութիւն Եկե-
ղեցոյ միանգամայն ընդ Առաքեալսն Յա-
կոբոս Եկարայր Տեսուն, այն որ Արքայր ան-
ուանեալ էր յամենայն մարդոյ՝ յաւուրց
անտի Տեսուն մերոյ մինչև առ մեզ. քան-
զի բազմաց անուն էր Յակոբոս։ Իսկ սա
յորովայնի մօր իւրոյ սուրբ էր. և զինի և
օղի ոչ էարբ, և ինչ յորում է շուռն՝ նա
ոչ եկեր, և սրբիչ ի գլուխ նորա ոչ ել, և
իւզով նա ոչ ծածաւ, և ի բազանին նա ոչ
եմուտ։ Սա միայն իշխէր ի սուրբն սրբոց
մտանել, և ոչ հանգիւրծ ասուեալ զգնոյր,
այլ կտաւի, և միայն առանձին մտանէր
ի տանարն, և գտանէին զնա զի եղեալ էր
ծուշը և խնդրէր թողութիւն փոխանակ
ժողովրդեանն, մինչ զի խոտացան ծուռկը
նորա իրեն զուգտու, քանզի հանապազօր
ծուշը զնէր և երկիր պապանէր Աստուծոյ
և թողութիւն խնդրէր վասն ժողովրդեանն
(Պատմ. Եկզ., Գպր. Բ. Գլխ. 107.)։

Որդւոյն. և անոր ճշմարտութեան ստու-
գութիւնը յաւերժացնող կեանքին, Ստեղ-
ծագործ Պանդին, այսինքն Հոգիին...։

Այսօր ալ իրաւ ու կենդանի ընել այդ
զգայնութիւնները՝ իրենց լքումը շեշտող
ու խորացնող մեր հոգիներէն ներս։ Ահա
աբստիութիւնը որ կ'արձագանգէ, անդառ-
դարձն այդ բոլորին։

ԹՈՐԻՈՍ ԱՐԱՂԱՅ

(Երբեմնափութիւն)

6. — Յակոբոսի վախճանը. — Յակոբոս Տեառնեղբայր հայկազգայնական գահուռ վրացայ նախառ 30 տարիէն քիչ պակաս (34-62 կամ 63)։ Անոր գործունէութեան մասին պահուած տեղեկութիւններուն մէկ մասը տեսանք երրորդ հատուածին մէջ։ Իր անունով մեղի հասած գրուածներու մասին ալ պիտի խօսինք յետոյ։ Յակոբի նահատակութեան մանրամասնութիւնները կը պատմէ Եւսեբիոս, առնելով ձեգեմիպոսէն։ Ըստ որում զպիղծները և փարիսեցիները ուղիւղով արգիլել Յիսուսի հետեզնետուն հետզհետէ թաղմանալը, կը պահանջէին Յակոբէն որ ժողովուրդին յայտարարէ թէ Յիսուս՝ Մեսիսն չէր, այլ մոլորեցուցիչ մը, և պէտք է զոր անոր հետեւին։ Յակոբ յանձն կ'առնէ խօսիլ ժողովուրդին Յիսուսի մասին. և զպիղծներն օգտակարները զայն հանելով տաճարի աշտարակին վրայ՝ կ'ըսեն անոր. «Դու սք արդարք ես, որում պարտ է մեզ ամենեցուն հաւանիլ, որովհետեւ ժողովուրդք մոլորեալ է զինի նիստաւի խաչելոյն, սառ մեզ, որ դուռն է Յիսուսի խաչելոյն։ Պատասխանի ես ի ծայն բարձր բարբառոյ և ասէ։ Ձի՞ հարցանէք դուք զիս վասն Որդւոյ Մարդոյ, և նա աւանդիկ նստի յերկինս ընդ ալմէ գորութեան մեծի, և հանդերձեալ է նա դալ ընդ ամպս երկնիցն։ Մեսիսային համար ասկէ աւելի հասկնալի և վճռական վկայութիւն մը կարելի չէր տալ։ Կատողեան փարիսեցիները, վեր ելան և արկին վերուստ ի վայր զեղբարի, և ասէին ցմիմեանս, քարկոծեցուցան զՅակովբ արդարաւ. եւ սկսան քարկոծել. քանզի յանկանդէն նա օչ մեռաւ, այլ շրջեցաւ եւ ծուրն եղ եւ ասէ. նշարեմ ի քէն, Տէր Աստուած Հայր, թող դոցա, զի ոչ գիտեն զինչ գործեն։ Եւ մինչդեռ ճոքաքարկոծէին՝ մի ոմն ի քահանայից անտի յորդեոց Հռաքարու՝ . . . աղապկեաց եւ ասէ. Դոգարեցէք, զինչ գործէք, յաղթս քայ ի վերայ ձեր աւագիկ արդարոյ։ Եւ մի ի յոցանէ ընթացաւ, էտ ի թափէ միովէ զտափանն, որով զհանդերձսն տոփէր, եւ հարազգաւ իրարարոյն և ապապէս վկայեցաւ, եւ թաղեցին զնա անգին թ տեղ ունէ։ Եւ մինչ ցայսօր ժամանակի շիրիմ նորա կայ առ կողմ տաճարին և (Պտմ. Եղ. 7, Դպր. Բ. Գլխ. ԻԳ.)։

7. — Յակոբոսի օթղոսները. — Յակո-

բոս՝ Տեառնեղբայր կոչուած է շատ կանուխ, սակայն բառին միացեալ ձևը նոր կտակարանի մէջ չէ գործածուած, այլ գրուած է Սիլբայր Տեառն, զտազատ։ Արդար (Սքլա) կոչուած ալ չի գտնուիր նոր կտակարանի մէջ, ժողովուրդէն արուած մակդիր մըն է և հետագայ մատենագիրներն են որ կը գործածեն զայն։ Ինչ կ'ըսուէր նաեւ Փոբ, ինչպէս Ջերեգեանն ալ ապա կոչուեցաւ Մեծ։ Մարկոս գործածած է այս մակդիրը փոքրիկ նաւագական ձեռք (Ժն. 40)։ Ոմանք փոքր Յակոբը առանձին անձ մը կը համարեն, ուրիշներ փոքր մակդիրը երկրասասններու մէջ գտնուող Ալփեան Յակոբին կու տան, սակայն երկուքն ալ չեն արդարանար։ Մարկոսի վերին յիշատակութեան և այլուր գտնուած յիշատակութիւններու համեմատութենէն կը հետեւի որ փոքրիկ կոչուած Յակոբը յայն անձն է առանց մակդիրի յիշուած Յակոբին հետ (հմտ. Մրկ. Ժն. 40, Մտթ. ԻԷ. 36, Մրկ. Ժն. 47 և Դկ. ԻԳ. 10)։ Եւ քանի որ անիկա Յովսէփին եղբայրն է, եղբայրն է նաեւ Սիմոնի և Յուզաբի (Մտթ. ԺԳ. 55-56), որով յայնիքն Տեառնեղբայր Յակոբը կ'ըլլայ։

8. — Յակոբի անունը կրող գրուածներ. Յակոբոսին կը պատկանի նոր կտակարանի հնդհանրական Թուղթերուն առաջինը որ կը սկսի այսպէս. «Յակոբոս Աստուծոյ և Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ, երկրասասն ազգաց որ ի սփիւռոց էք՝ ողջոյն»։ Քաղաքաւ է Թուղթին դիրքը ն. Կտակարանի մէջ, Գործք Առաքելոցէն անմիջապէս յետոյ և Պետրոսի Թուղթերէն յառաջ. նշան մը որ կը ցուցնէ թէ Յակոբ նախապատիւ կը համարուէր Պետրոսէն։

Բացի այս կանոնական Թուղթէն իր անունով հասած է մեղի աւետարան մը և նախաւորարան Յակոբոս. որ անվաններուն շարքին կը պատկանի, և պատարագամատոյց մը, և Պատարագամատոյց Ս. Յակոբայ։

Աստուածատուր նպիսկուպոս հայերէն ձեռագիրներէ առնելով հրատարակած է Յակոբին ընծայուած Թուղթ մըն ալ, ուղղուած առ Վոդրատոս, ուր կը պատմէ թէ ինչպէս հրեաներու նենգութիւնը յայտնի եղաւ Պիղատոսի առջև, և Պիղատոս ալ գրեց Կայսրին, Յիսուսի խաչելութեան և յորութեան նկատմամբ (տես, Ժամ. Պտմ. Երուսաղէմի, էջ 20-21)։

9. — Յակորբոս եւ Աղուամնից Եկեղեցիքն. Աղուամնից Եկեղեցիքն մասնաւոր կապ մը կ'ուզէր ցուցնել իր և Տեառնեղբոր միջեւ: Ըստ այսմ, Ս. Թադէոս Առաքեալն Հայաստանի մէջ նահատակուելէն յետոյ անոր աւակերտներէն Ս. Եղիշէ Երուսաղէմ կը գառնայ և եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի Տեառնեղբայր Յակորբոսէն. ապա Պարսկաստանի մէջէն կ'անցնի քարոզութիւնները և կու գայ Ուռի գաւառը և Զերգունի գաշտին մէջ ի տեղի գոհատանցն դիւցածով կուպաշտիցն և կը նահատակուի: Բաւական ժամանակ յետոյ կը գտնուին զարեկից Լուսաւորիկն Սրբոյն Եղիշէի նշխարները (Մովս. Կաղանկատուացի, Հատոր Ա., էջ 93—96):

10. — Յակորբոսը Հայ Եկեղեցւոյ մեջ. — Աստուածեղբայր Յակորբոսը Զերգեանէն և Ալիբանէն որք կը տոնուի մեր Եկեղեցւոյն մէջ՝ Աւագ Տօներու կարգին, խորհրդաւոր զուգարդութեամբ մը ընկեր ունենալով Դաւիթ Աստուածահայր մարգարէն:

Իր գերեզմանին տեղը, Յովսափատու ձորին մէջ, Հայերը ժամանակին ունեցած են վանք մը, շինուած Սահառունիներէն, որ ձանթ եղած է Բարուվանք, կամ Տեառնեղբոր վանք անունով: Այդ վանքին գոյութիւնը ժէ գարուն՝ կը յիշուի Լեւոն Ալլատրոսէն (տես Հայկ. Հին Վանքեր, Մ. Եպս. Աղաւնուհի, 1931, էջ 1—6):

Տեառնեղբոր նշխարները, ըստ օտար աւանդութեան մը, Յուստինոս Թրակացի կայսեր կողմէ փոխադրուած են Նրուսաղէմէն Կոստանդնուպոլիս, Զաքարիայի՝ Յովհ. Մկրտչի հօր, և Երեւոնի Սիմէոնի նշխարներուն հետ: Իսկ մեր ազգային աւանդութեան համաձայն Տեառնեղբոր մարմինը թաղուած է Ս. Յակոբեանք Մայր Տաճարին Աւագ Սեղանին ներքեւ (Ժամ. Պատմ. Ս. Երուսաղէմի, Հատոր Ա., էջ 30):

4. — ՅԱԿՈՐ ԵՒ ԱՌԱՔԵՆԼԱՆԱՅՐ

1. — Ո՞վ էր Յակորբ. — Սոյն Յակորբը երկու անգամ միայն յիշուած է Ն. Կոստանի մէջ, իբրեւ մականուն Յուզա Առաքեալին: Նախ Դուկ. Զ. 16 համարին մէջ, տասներկու առաքեալներու թուումին առիթով, Յուզայ Յակովբայ. միւս Աւետարանիչները սակայն համաձայն չեն այս կէտին մէջ: Մատթ. և Մարկ. Թադէոս ա-

նունը ունին փոխանակ Յուզայի և Յովհաննէս ալ թէեւ Յուզա անունը ունի սակայն Յակովբայ» մականունին տեղ դրած է «ոչ Իսկարիովտացին» (Մ. 22), դանաւանհիւռ համար երկու Յուզա առաքեալները: Յուզա և Թադէոս անուններու նոյնութեան հարցը մեր ծրարէն դուրս ըլլալով, չենք դրադիր ատով և կ'անցնինք միւս յիշատակութեան, Գործք Ա. 13 համարին մէջ, Յուզա Յակովբան ձեռով: Սրբ Յուզա Յակովբայ կամ Յակովբեան բացատրութեան մէջ Յուզա կամ Յակորբոս իրարու հետ ընտանեկան լինչ կապ կը ներկայացնեն: Շատեր ուզած են հասկնալ «եղբայր», Յուզա եղբայր Յակովբայ, որով Յակովբը կ'ընդունին իբրեւ Տեառնեղբայրը, և Յուզան ալ անոր եղբայրը, և Յուզայի Թուղթին հեղինակը:

Ժիշք է որ Թուղթը կը պատկանի Տեառնեղբայր Յակորբի եղբորը Յուզային, ըստ Թուղթին մակագրութեան Յուզա, Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ, և եղբայր Յակորբայ (Ա. 1): Սակայն սխալ է որ հոս բացայայտորէն ըսուած յետագա... եղբայր Յակորբային հետեւելով նախապէս յիշուած Յուզա Յակորբայ և Յուզա Յակոբեանն ալ եղբայր կը հասկնան: Սխալ է, վասնից որքէն տեսնը որ Տեառնեղբայրները երկուստաններու մէջ չէին, որով այս Յուզան ալ, որ երկոտաններէն է, չի կրնար Տեառնեղբայր Յակորբի եղբայրն ըլլալ: Ասկէ զատ այն առաքեալները որ իրարու եղբայր են, ինչպէս վերը դիտել տուինք, միշտ այդպէս յիշուած են Աւետարանիչներէն, և պատճառ մը չկար որ չյիշէին ատենց ալ եղբայրներ ըլլալը: Արդ, կը փայտ մեզի ընդունիլ թէ սոյն Յակորբ Յուզայի եղբայրը չէ, այլ հայրը: Այս հիման վրայ է որ մենք ալ Յակորբ կոչեցինք Առաքեալահայր: Իր մասին ուրիշ ծանօթութիւն չունինք և չէր արժէր մականունով մը այսչափ զբաղիլ թէ՛ ոմանք, բաւական հինէն, Ս. Գիրքը թարգմանած ատենին իբրեւ բացատրութիւն Յուզայ (Եղբայր) Յակորբայ աւելցուցած չըլլային: Ներկայիս (Եղբայր) բառին տեղ կը դրուի [Որդի] Յակորբայ և չիորթութեան պատճառը վերցուած կ'ըլլայ:

Ե Զ Բ Ա Ն Ա Յ Ո Ր Թ Ի Ն

Եղբրակացնելով մեր այս ուսումնասիր-